

Kersti Lust

PÄRISORJAST
PÄRISKOHAOMANIKUKS

TALURAHVA
EMANTSIPATSIOON
EESTIKEELSE LIIVIMAA
KROONUKÜLAS

1819–1915

Kirjastus Eesti Ajalooarhiiv
Tartu 2005

SISUKORD

SISSEJUHATUS 5

1. AJALOOLINE ÜLEVAADE KROONUMÕISATEST

- 1.1. Kroonumõisate arv ja paiknemine 25
- 1.2. Talurahva olukord kroonumõisates 32
  - 1.2.1. Reduktsioon 33
  - 1.2.2. Agraarseadusandlus 18. sajandil ja 19. sajandi algul 36

2. LIIVIMAA KROONUTALUPOEGADE VABASTAMINE PÄRISORJUSEST

- 2.1. 1819. aasta vabastamiseadus ja talurahvarahutused 42
- 2.2. 1819. aasta vabastamiseaduse ellurakendamine 48
  - 2.2.1. Koormiste normeerimine 50
  - 2.2.2. Talude kasutusõigus 53
  - 2.2.3. Mõisate rendiõigus 57
  - 2.3.4. Vabadikud 58
- 2.3. Teoorjusliku mõisamajanduse kriis 59

3. MAAKORRALDUS KROONUKÜLAS

- 3.1. Reguleerimistöõde korraldus 65
- 3.2. Talude maakasutus 75
  - 3.2.1. Talude arv ja suurus 75
  - 3.2.2. Kõlvikute jaotus talude vahel. Kas maa kruntida või jääda senise üleribasuse juurde? 85

4. VABADIKE MAAKASUTUS

- 4.1. Vabadike olukord 19. sajandi keskpaiku 100
- 4.2. Vabadike maakasutust reguleerinud korraldused 103
- 4.3. Vabadikukohtade arv ja suurus 108

5. ÜLEMINEK RAHARENDILE

- 5.1. Talude raharendile ülemineku kord 121
- 5.2. Üleminekuprotsessi käik. Kes oli talude raharendile ülemineku poolt, kes vastu? 122

6. TALUMAA PÄRISEKSOSTMINE

- 6.1. Talumaa väljaostu kord 138
- 6.2. Talundite väljaostu käik. Väljaostu tempot mõjutanud tegurid 142
- 6.3. Kas talu pärieks ostnud peremees oli kapitalist? 152

7. KROONUMAADE JAGAMINE VÄIKEKOHTADEKS 1905. AASTA
REVOLUTSIOONI JÄREL

- 7.1. Talurahva maanõudmised 1905. aasta revolutsiooni päevil 155
- 7.2. Talurahva võimalused mõisamaad rentida enne rendimaafondi moodustamist 156
- 7.3. Tsaarivalitsuse katse lahendada maaküsimust: rendimaafondi moodustamine 159
- 7.4. Rendimaafondi jaotamine 161

KOKKUVÕTE 175

DOKUMENDID 179

LISAD 315

ALLIKAD JA KIRJANDUS 334

SUMMARY 349

REGISTRID 362